

TA'LIM MUASSASALARIDA SAMARALI BOSHGARUV QARORLARINI SHAKLLANTIRISHNING INNOVATSION MEXANIZMLARI

Sangirova Nargiza Yuldashevna

Toshkent shaxridagi Puchon Universiteti 2-bosqich magistranti

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqolada zamonaviy ta'lim muassasalarida boshqaruv samaradorligini oshirish, qaror qabul qilish jarayonlariga raqamli texnologiyalar, ma'lumotlarga asoslangan yondashuv (Data-Driven Decision Making) va korporativ madaniyat elementlarini tatbiq etish masalalari tahlil qilinadi. Boshqaruvdagi an'anaviy topshiriqbozlik va rasmiyatchilikdan voz kechgan holda, maktab va oliy o'quv yurtlarida strategik hamda tezkor qarorlarni shakllantirishning zamonaviy mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, IMRAD strukturasiga muvofiq holda o'tkazilgan tadqiqot natijalari, amaliy kuzatuvlar va sohadagi tizimli muammolarni bartaraf etish bo'yicha aniq takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim boshqaruvi, samarali qarorlar, innovatsion mexanizmlar, ma'lumotlarga tayanuvchi qarorlar, ta'lim menejmenti, KPI, akademik yetakchilik.

Abstract:

This scientific article analyzes methods for enhancing management efficiency in educational institutions by incorporating digital technologies, Data-Driven Decision Making, and modern corporate culture elements. Moving away from traditional bureaucratic approaches, the study highlights innovative mechanisms for shaping strategic and operational decisions in schools and higher education. Following the IMRAD framework, the paper presents research findings, practical observations, and actionable recommendations to resolve systemic management challenges in the education sector.

Keywords: educational management, effective decision-making, innovative mechanisms, data-driven decisions, educational administration, KPI, academic leadership.

Аннотация:

*В данной научной статье анализируются пути повышения эффективности управления в образовательных учреждениях за счет внедрения цифровых технологий, подхода, основанного на данных (*Data-Driven Decision Making*), и элементов современной корпоративной культуры. В работе освещены инновационные механизмы принятия стратегических и оперативных решений в школах и вузах, позволяющие отойти от бюрократических методов. В соответствии со структурой IMRAD представлены результаты исследований, практические наблюдения и concrete рекомендаций по устранению системных проблем в сфере управления образованием.*

Ключевые слова: *управление образованием, эффективные решения, инновационные механизмы, решения на основе данных, менеджмент в образовании, KPI, академическое лидерство.*

1. KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimi tezkor va tub o'zgarishlar davrini boshidan kechirmoqda. Jamiyatning ta'lim sifatiga bo'lgan talabi ortgani sayin, ta'lim muassasalari rahbarlari va pedagogik jamoalari oldiga mutlaqo yangi vazifalar qo'yilmoqda. Biroq tajriba shuni ko'rsatadiki, ko'plab maktab va oliygohlarda haligacha qaror qabul qilish jarayoni an'anaviy, ya'ni shaxsiy subyektiv tajribaga yoki yuqoridan berilgan ko'rsatmalarni ko'r-ko'rona bajarishga asoslanib qolmoqda.

Bunday yondashuv bugungi axborot va texnologiyalar asrida kutilgan natijani bermaydi. Zamonaviy ta'lim menejeri nafaqat ma'muriy ishlovchi, balki strategik fikrlaydigan, tavakkalchiliklarni to'g'ri baholay oladigan hamda har bir qarorining ta'lim sifatiga ta'sirini oldindan ko'ra biladigan yetakchi bo'lishi lozim [1].

Ayniqsa, so'nggi yillarda ta'limni raqamlashtirish jarayonlarining jadallashuvi katta hajmdagi ma'lumotlar bilan ishlash imkonini yaratdi. Biroq aksariyat hollarda yig'ilayotgan ma'lumotlar shunchaki hisobot uchun xizmat qilmoqda, ulardan chuqur tahlil va aniq boshqaruv qarorlari chiqarishda foydalanilmayapti [2]. Tadqiqotimizning asosiy maqsadi — ta'lim muassasalarida sifatni oshirish va resurslardan unumli foydalanish imkonini beruvchi innovatsion boshqaruv mexanizmlarini va ularni amaliyotga tatbiq etish yollarini asoslab berishdan iborat.

2. TADQIQOT USULLARI

Tadqiqot jarayonida ta'lim menejmenti hamda qaror qabul qilish nazariyalari kompleks ravishda o'rganildi.

Maolani tayyorlashda quyidagi usullardan foydalanildi:

1. Tizimli va qiyosiy tahlil: Respublika va xorijiy ta'lim muassasalaridagi boshqaruv modellari, ularning kuchli va zaif tomonlari qiyosiy tahlil qilindi.

2. Kuzatuv va so'rovnomalar usuli: Toshkent shahri hamda viloyatlardagi 15 ta umumta'lim maktabi va 4 ta oliy o'quv yurti rahbar hamda pedagogik xodimlari o'rtasida anonim so'rovnomalar va suhbatlar o'tkazildi. So'rovnomada 120 nafardan ortiq respondent qatnashdi.

3. Data-Driven (Ma'lumotlarga asoslanish) tahlili: Ta'lim muassasalaridagi o'zlashtirish ko'rsatkichlari, davomat, o'qituvchilarning kasbiy rivojlanish dinamikasi va ularning boshqaruv qarorlariga bog'liqligi raqamli ko'rsatkichlar asosida o'rganildi.

3. NATIJALAR

O‘tkazilgan so‘rovnoma va amaliy kuzatuvlar shuni ko‘rsatdiki, ta‘lim muassasalari rahbarlarining aksariyati (taxminan 68%) kunlik ma‘muriy va tashkiliy masalalar bilan band bo‘lib, strategik rejalashtirishga yetarlicha vaqt ajrata olmaydi. Shuningdek, respondentlarning 54 foizi muassasada qabul qilinayotgan ko‘plab qarorlar o‘qituvchilar va o‘quvchilarning haqiqiy ehtiyojlarini aks ettirmasligini bildirishgan.

Tadqiqot natijasida ta‘lim muassasalarida samarali qarorlar shakllantirishning to‘rtta asosiy innovatsion mexanizmi ajratib ko‘rsatildi:

3.1. Ma‘lumotlarga tayanuvchi qarorlar (Data-Driven Decision Making)

Raqamli platformalar (masalan, e-maktab, HEMIS va boshqalar) yordamida yig‘iladigan ma‘lumotlar shunchaki raqamlar to‘plami bo‘lib qolmasligi kerak. Amaliyotda bu ma‘lumotlar o‘quvchilarning past o‘zlashtirish sabablarini barvaqt aniqlash, o‘qituvchilarning metodik ehtiyojlarini xaritalash va resurslarni to‘g‘ri taqsimlash uchun xizmat qilishi lozim [3].

3.2. Participativ (Kollektizatsiyalashgan) boshqaruv

Qaror qabul qilish jarayonida faqat direktor yoki prorektor emas, balki tajribali o‘qituvchilar, o‘quvchilar hamda ota-onalar ham faol qatnashadigan tizimni yaratish. Bu qarorlarning hayotiyliigi va jamoa tomonidan bir ovozdan qabul qilinishini ta‘minlaydi.

3.3. Mo‘tadillashgan KPI va motivatsiya mexanizmi

Boshqaruv qarorlari o‘qituvchilar va xodimlarning faoliyatini baholashning aniq, shaffof mezonlariga (KPI) tayanmog‘i zarur. Bu nafaqat moddiy rag‘batlantirishni, balki manaviy va kasbiy qo‘llab-quvvatlashni ham nazarda tutadi [4].

3.4. Moslashuvchan (Agile) rejalashtirish

Ta‘limdagi o‘zgarishlar va kutilmagan vaziyatlarga (masalan, masofaviy ta‘limga o‘tish, yangi darsliklar joriy etilishi) tezkor moslashuvchan boshqaruv qarorlarini qabul qilish qobiliyati.

4. MUHOKAMA

Tadqiqot jarayonida olingan natijalar ko‘rsatdiki, ta‘limda innovatsiyalarni joriy etish faqatgina zamonaviy kompyuterlar sotib olish yoki texnik bazani yangilash degani emas. Asosiy innovatsiya — bu ****fikrlash** va boshqaruv madaniyatining o‘zgarishi**da. O‘zbekiston ta‘lim tizimida so‘nggi yillarda katta islohotlar amalga oshirilayotgan bo‘lsa-da, joylardagi ijro darajasida qarorlar ko‘pincha yuzaki xarakterga ega. Rahbarlar ko‘pincha muammoning ildiziga qarash o‘rniga, uning oqibatlarini yashirishga harakat qilishadi. Masalan, o‘quvchilarning fanlarni o‘zlashtirishi pasayib ketganda, muammo sabablarini (metodika yetishmasligi, psixologik muhit, darsliklar murakkabligi) tahlil qilmay, o‘qituvchiga qog‘ozbozlik yuklamalarini ko‘paytirish orqali yechim izlanadi. Bu esa aksincha, natijani yanada yomonlashtiradi.

Taniqli ta’lim ekspertlarining ta’kidlashicha, ta’limdagi eng samarali qaror — bu jamoada ishonsizlik va qo’rquv muhitini emas, balki tajriba qilish va doimiy rivojlanish imkoniyatini beradigan qarordir [5]. Ya’ni, rahbar xatolardan fojia yasash o’rniga, ularni tahlil qilib, kelajak uchun to’g’ri xulosalar chiqarishi lozim.

Raqamli ma’lumotlarga asoslanish esa rahbarning subyektivligini kamaytiradi. Boshqacha aytganda, rahbarga shaxsiy yoqish-yoqmaslik mezani emas, balki obyektiv raqamlar va aniq faktlar asosida xulosalar chiqariladi.

5. XULOSA VA TAKLIFLAR

Ta’lim muassasalarida samarali boshqaruv qarorlarini shakllantirishning innovatsion mexanizmlarini yo’lga qo’yish uchun quyidagi takliflarni amaliyotga tatbiq etish maqsadga muvofiq:

1. Rahbarlar kadrlar tarkibini ta’lim menejmenti bo’yicha tizimli o’qitish: Barcha maktab va oliygoh rahbarlari hamda ularning o’rinbosarlari uchun zamonaviy qaror qabul qilish, Data Analytics va Agile boshqaruv bo’yicha maxsus malaka oshirish kurslarini tashkil etish.

2. Qarorlarni raqamli monitoring qilish: Har bir ta’lim muassasasida ma’lumotlarni tahlil qiluvchi va avtomatik ravishda xatarlarni ko’rsatib beruvchi ichki axborot-tahlil tizimlarini takomillashtirish.

3. Qayta aloqa tizimini yo’lga qo’yish: Qabul qilingan har bir boshqaruv qarorining samaradorligini o’qituvchilar va o’quvchilar o’rtasida davriy ravishda so’rovnomalar o’tkazish orqali baholab borish.

4. Avtonomiya va mas’uliyat balansini ta’minlash: Ta’lim muassasalariga ichki akademik hamda moliyaviy masalalarda ko’proq mustaqillik berish, shu bilan birga, natijadorlik bo’yicha mas’uliyatni oshirish.

Xulosa qilib aytganda, boshqaruvdagi innovatsiya — bu doimiy izlanish, ochiqlik va jamoa resurslaridan oqilona foydalanish demakdir. Aynan shunday yondashuvgina ta’lim sifatini yangi bosqichga olib chiqa oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Aralov, B. N. (2023). Ta’lim menejmentida zamonaviy yondashuvlar va strategik qarorlar. Toshkent: O’qituvchi nashriyoti, 112-118-b.

2. Fullan, M. (2016). The New Meaning of Educational Change (5th ed.). Teachers College Press, pp. 45-62.

3. Schildkamp, K. (2019). Data-based decision making for instructional improvement: Using data to inform practice. School Effectiveness and School Improvement, 30(3), 257-278.

4. Xalilov, A. A., & Qosimova, M. S. (2022). Ta’lim muassasalarida KPI tizimini joriy etishning amaliy jihatlari. Pedagogik mahorat, №4, 84-89-b.

5. Mintzberg, H. (2009). Managing. Berrett-Koehler Publishers, pp. 101-115.